

Л. П. Саракун, канд. філос. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Національного університету харчових технологій, м. Київ

КОСМОПОЛІТИЗМ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Розглядається ідея космополітизму як інноваційного вектору розвитку сучасної освіти та особливого типу світосприйняття. Розкривається роль інновації в сфері освіти. Виокремлюються напрями, рівні та сфери прояву космополітизму й космополітичної демократії у навчальному просторі, що формується під впливом глобалізації, а також основні положення ідеї нового космополітизму.

Ключові слова: космополітизм, освітній простір, інновації, глобалізація, космополітична демократія.

Сучасний глобалізований освітній простір як певна частка соціуму, де створено умови для розвитку особистості, потребує сутнісних модернізаційних змін і впровадження інноваційних технологій в освіту. Нововведення в означеній сфері пов'язані з трансформаційними та інтеграційними процесами у суспільстві. Вони є закономірним явищем, динамічним за характером і розвивальним за результатами. Запровадження інновацій дозволяє вирішити суперечності між традиційною системою та потребами у якісно новій освіті. Сутнісною ознакою інновації є її здатність впливати на загальний рівень професійної діяльності, розширювати інноваційне поле освітнього середовища [7]. Розвиток інновації залежить від того, наскільки соціально-освітнє середовище потребує нової ідеї. Інноваційні технології в освіті – це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей та засобів, у результаті яких підвищуються рівні досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи у якісно інший стан.

Освіта за своїм змістом, формами і методами є змінною, оскільки вона має реагувати на нові цивілізаційні виклики, суспільні реалії, враховуючи тенденції, перспективи розвитку людства, національного буття. А нова епоха –

інформаційної цивілізації – відповідно, несе й «новий дух» [6]. Якщо у новій добі присутній старий дух, то це означає, що епоха, яка відходить у минуле, затримує розвиток людини і прагне загальмувати соціальний розвиток світової спільноти.

Особливостями інноваційної освіти є її відкритість майбутньому, здатність до передбачення на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на конструктивні дії в оновлюваних системах, які зорієнтовані на активне освоєння людиною способів пізнавальної діяльності та забезпечення можливостей саморозкриття особистості. Витоки вирішення зазначеної проблеми, на нашу думку, знаходяться у площині побудови космополітичного світогляду, який дозволить відтворити принципово іншу картину світоустрою третього тисячоліття, усвідомити напрям і зміст нового етапу в розвитку освіти. При виконанні такої місії космополітичний світогляд стає науковим світоглядом для інформаційної доби. З цього випливає, що основу науково-освітньої картини світу XXI століття становить усвідомлення нового способу життєустрою планетарної спільноти – планетарного соціального організму, в якому фіксуються нові ідеї, цінності, ідеали, норми та принципи освітньої діяльності. У космополітизмі розкривається постнаціональність, транснаціональність і глобальність.

В останні роки дослідники активно обговорюють ідею нового космополітизму, який зможе подолати недосконалість людства завдяки утвердженню космополітичної демократії [8]. Визначаються цілі нового космополітизму на початку третього тисячоліття: забезпечити виживання людства; зробити вклад у досягнення його єдності; змінити роль народних мас у всесвітній історії; домогтися без'ядерного світу; здійснити всесвітню демілітаризацію; не допустити, щоб міжнародний тероризм став способом життя; створити творчий науково-технічний прогрес.

Нові космополіти засуджують недосконалість й вірять у щасливе майбутнє людства в найближчі століття. Будуть створені нові моделі

демократії, яка врахує культурні, етнічні та релігійні особливості народів світу. Вона покликана не тільки зберегти, відновити людські цінності, а й підняти їх на більш високий рівень, на рівень космополітичної демократії, яка зробить великий внесок у ліквідацію недосконалостей людства (в освітньому процесі, в розширенні публічної сфери). Демократичні цінності будуть впроваджені в культуру, навчання, науку, право, медицину, в силові структури, в релігійні організації.

Космополітична демократія охопить всі суб'єкти і об'єкти космополітизму: людину, мораль, відносини людей у державах; інтеграцію народів і країн; ставлення до минулого й майбутнього, до предків і нащадків; демографічні процеси; взаємозв'язок людини та природи; захист від природних і техногенних катастроф; науково-технічний прогрес; освоєння космосу. Означена демократія передбачає узгодження дій локальних, регіональних і глобальних організацій. При її формуванні використовуватиметься модель моніторингу; публічний контроль і перевірка всіх управлінських рішень державних і громадських структур. Демократичне самоврядування охопить внутрішньодержавні та міжнародні відносини. Космополітична демократія вперше дозволить органічно поєднати владу і народ із загальнолюдськими гуманітарними, моральними і правовими цінностями, а також домогтися відповідності з результатами «четвертої технологічної революції».

Сучасний західний дослідник К. Аппія у своїй праці «Космополітизм: Етика у Світі незнайомців» [2] намагається з'ясувати межі між «своїми» і «чужими» та підстави такого поділу. Особливе значення має його ідея про те, що космополітизм не скасовує однаковості, а, навпаки, вітає її у душі лібералізму. «Ліберальний космополітизм, зазначає він, – можна представити таким чином: ми цінуємо різноманітність форм соціального і культурного життя людей; ми не хочемо, щоб всі стали частиною гомогенної глобальної культури; і ми знаємо, що це також є фактом існування локальних відмінностей (як всередині держав, так і між ними)» [1; 3]. У цьому сенсі космополітизм аж

ніяк не виступає проти держави або локальних спільнот. Навпаки, вони саме і дозволяють у ліберальному дусі гарантувати космополітичну різноманітність. Космополітизм не тільки відчуття того, що все має значення – це різні способи буття людини.

При цьому звернемо увагу на те, що на думку Ю. Бех, «глобалізація й інтенсифікація соціального розвитку планетарної спільноти одночасно видозмінює онтологічну, інформаційну й організаційну засади життєустрою людини. Це означає, що ми маємо справу з трьома закономірностями саморозгортання планетарного соціального світу, що ведуть у просторі ХХІ століття до становлення онтологічної, інформаційної й організаційної єдності планетарної спільноти і мають знайти своє завершення у мультиплікаційному ефекті – породити Світове суспільство знань» [6].

Мрія про глобальну єдність не нова. Вона сягає тих світових імперій – Хаммурапі, Юстиніана, Гарун аль-Рашида, Чингізхана і Карла V, Наполеона і Британської імперії, – які вважали й проголошували себе носіями цивілізації, а інших відсталими дикунами й варварами. Вони також подавали себе як всесвітні сакральні цивілізації, які мають владу над усім відомим світом, підтримують елітарну мову й «високу» культуру, яка не знає кордонів, попри факт, що великі маси їхнього населення перебували на вузьких культурних орбітах і ті великі традиції торкалися їх лише час від часу [10]. Сьогодні прихильники глобальної культури далекі від будь-якого зв'язку з такими сподіваннями, навіть у поміркованих культурних варіантах. Їхній культурний релятивізм і відвертий екуменічний космополітизм – різка опозиція не лише до роз'єднувального націоналізму, а й до агресивного і самозвеличувального імперіалізму всіх видів.

Але чи може глобальна культура уникнути культурного імперіалізму? Чи може вона стати справді космополітичною? Хіба англійська мова не стає глобальною *lingua franca*? Хіба не стали європейські (переважно французькі й британські) інституції й американський спосіб життя визначати більшість того,

що скидається на міжнародну культуру, культуру Далласа, поп-музики і джинсів, а також культуру комп'ютерної технології, мас-медіа, модерністської урбаністичної архітектури, конституційного права і демократії та соціальної справедливості? Нова система масових комунікацій – радіо, телебачення, відео, персональні комп'ютери – заохочують соціальні й політичні групи, етнічні й мовні спільноти створювати й підтримувати власні соціальні й культурні мережі на противагу і національній державі й континентальній або глобальній культурі. Дуже часто приклади глобальної культури, підібрані для ілюстрації її зростання, зобов'язані своїм походженням і привабливістю владі й престижу котрогось із великих метрополійних центрів та культур сучасного світу, новим «культурним імперіям» модерності. Це вказує, що пошуки ідеалу космополітизму постійно руйнуються реаліями владної політики. Основними агентами всесвітньо-історичного прогресу виступають великі транснаціональні компанії, блоки великих держав і потужна система масових комунікацій, яка обслуговувала планету.

Широкі мережі телекомунікацій, великий прогрес у складних комп'ютерно-інформаційних технологіях разом із впливом нового покоління візуальних мас-медій, звісно, сприяли розвитку стандартизованої упаковки продуктів, образів і ринків транснаціональних компаній. Але вони також уможливили виникнення й конкуренцію потужних міжнародних організацій на кшталт МВФ чи Світового банку з усіма, крім найбільших, національними державами і запропонували можливості для нової, вільної від національних обмежень космополітично глобальної культури, яка проникає крізь національні кордони. Здається, там, де зазнало невдачі есперанто, мають досягти свого інформаційні технології.

Космополітичні світоглядні погляди напевне матимуть і «модерні», і «постмодерні» ознаки. Вони вказуватимуть на раціоналістичний, технічний і науковий дискурс модерності, а також амбівалентне й ностальгічне, якщо не цинічне і штучне, маніпулювання строкатим, гібридизованим минулим з його

традиціями, національними мовами й культурами, які характеризували «постмодерну» реакцію на модерність. І все це спиратиметься на уніфіковану квантитативну й технологічну базу дедалі складніших комп'ютеризованих інформаційних мереж і електронних систем масових комунікацій. У такому розумінні гібридна глобальна культура має три особливості, які позначають її як справді нову: вона універсальна, технічна і безчасова.

Сьогоднішню або завтрашню глобальну культуру, навіть якщо вона більш розвинена в Америці й Західній Європі, не можна легко прив'язати у часі й просторі. Вона втратила багато часової та просторової специфіки в мішанині елементів, із яких складається, і мабуть втратить ще більше. Вона стане дійсно планетарною [4].

Нинішня глобальна освіта – це також перша технічна цивілізація. Використання нею національних елементів емоційно нейтральне. Її мозаїка грайлива і прорахована, вона викачує пристрасть із контрверсій і зводить їх до технічних питань із суто інструментальними розв'язаннями. В основі її космополітства – уніфікована технологія з безліччю систем комунікації, які створюють взаємозалежні соціальні мережі, виражаючи себе у відповідному стандартизованому, технічному й часто квантитативному дискурсі [10, с. 23–48].

У висновках зазначимо, що сучасні тенденції світової та регіональної інтеграції створюють підґрунтя для конституювання нових світоглядних горизонтів. Сьогодні стало очевидним, що існуючий життєустрій вичерпав себе та вимагає істотних трансформацій на всіх рівнях самореалізації соціальної системи. Інноваційні процеси є механізмом інтенсивного розвитку освіти, становлення єдності освітнього простору. Зміни передбачають вкраплення нових елементів у традиційний підхід до освіти. Атрактором формування означеної тенденції є космополітичне світосприйняття, що дозволяє охопити зрушення в освітньому просторі, виявити безліч просторових, тимчасових і

практичних реальностей, підпорядкованих поняттю «і те, й інше». Космополітизм постає інноваційним вектором розвитку освіти ХХІ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Appiah K. A. *Cosmopolitan patriots* / К.А. Appiah // *Critical Inquiry*. – 1997. – Т. 23. – №. 3. – С. 617–639.
2. Appiah, K. A. “Cosmopolitan Patriots”, in Cheah, P. and Robbins, B. (eds). *Cosmopolitics: Thinking and Feeling Beyond the Nation*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1998. – P. 94.
3. Appiah, K. A. *Cosmopolitanism: Ethics in a World of Strangers* / К.А. Appiah. – New York: Norton, 2007, Paperback. – 224 S.
4. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму / Б. Андерсон. – К., 2001. – 272 с.
5. Бек У. Космополитическое мировоззрение. – М.: Центр исследований постиндустриального общества, 2008. – 336 с.
6. Бех Ю. Космополітизм як світоглядно-ідеологічна платформа розбудови освіти ХХІ століття // *Вища освіта України. Теоретичний та науково-методологічний часопис*, 2015. – № 4(59). С. 11–16.
7. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті // *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць* / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 12–28.
8. Киршин Ю.Я. Концепция космополитизма / Ю.Я. Киршин – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://scicenter.online/politicheskaya-filosofiya/kratkaya-biografiya-130904.html>.
9. Саракун Л. Космополітизм сьогодні: спроба концептуалізації / Л. Саракун // *Вісник КНТЕУ*, 2017. – № 2(112). – С. 63–72.
10. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Пер. з англ. М. Климчука і Т. Цимбала / Ентоні Сміт. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 320 с.

Саракун Л.П. КОСМОПОЛИТИЗМ КАК ИННОВАЦИОННЫЙ ВЕКТОР РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА.

Рассматривается идея космополитизма как инновационного вектора развития современного образования и особого типа мировосприятия. Раскрывается роль инновации в сфере образования. Выделяются направления, уровни и сферы проявления космополитизма и космополитической демократии в учебном пространстве, которое формируется под влиянием глобализации, а также основные положения идеи нового космополитизму.

Ключевые слова: космополитизм, образовательное пространство, инновации, глобализация, космополитическая демократия.

Sarakun L.P. COSMOPOLITANISM AS AN INNOVATIVE PRINCIPLE OF DEVELOPMENT OF MODERN EDUCATION. *The idea of cosmopolitanism as an innovative vector for the development of modern education and a special type of world perception is considered. The role of innovation in the field of education is revealed. The directions, levels and spheres of manifestation of cosmopolitanism and cosmopolitan democracy in the educational space, which is formed under the influence of globalization, as well as the main provisions of the idea of new cosmopolitanism, are singled out.*

Key words: cosmopolitanism, educational space, innovation, globalization, cosmopolitan democracy.

Відомості про автора:

Саракун Лариса Петрівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Національного університету харчових технологій (м. Київ).

Адреса:

роб.: вул. Володимирська, 68 м. Київ;

дом.: проспект Науки, 26, к. 62. м. Київ 03028

тел. 097-243-47-75

e-mail: sarakyn@rambler.ru